

Brussel, 27.11.2013
SWD(2013) 479 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

SAMENVATTING VAN DE EFFECTBEOORDELING

bij het

voorstel voor maatregelen

inzake de versterking van bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld en van het recht om in strafprocedures bij het proces aanwezig te zijn

{ COM(2013) 821 final }

{ SWD(2013) 478 final }

{ SWD(2013) 500 final }

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

SAMENVATTING VAN DE EFFECTBEOORDELING

bij het

voorstel voor maatregelen

inzake de versterking van bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld en van het recht om in strafprocedures bij het proces aanwezig te zijn

1. PROBLEEMOMSCHRIJVING

Algemene problemen:

1. Het beginsel van het vermoeden van onschuld wordt in de EU onvoldoende gewaarborgd. Daardoor worden de grondrechten van verdachten en beklaagden onvoldoende beschermd. De in artikel 48 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna "het Handvest" genoemd) en in artikel 6, lid 2, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna "het Europees Verdrag voor de rechten van de mens" genoemd) vastgelegde gemeenschappelijke minimumnormen blijken onvoldoende om dit beginsel in de praktijk te beschermen. Uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens blijkt dat het beginsel regelmatig en herhaaldelijk wordt geschonden. Het vermoeden van onschuld is een overkoepelend beginsel dat andere procedurele rechten aanvult, met inbegrip van die welke al door het recht van de Unie worden geregeld. De algemene doelstelling van het voorstel voor een richtlijn is het recht op een eerlijk strafproces te waarborgen. Als het vermoeden van onschuld niet wordt gerespecteerd, kan er geen sprake zijn van een eerlijk proces.
2. Doordat de grondrechten onvoldoende worden beschermd, hebben de lidstaten te weinig vertrouwen in de kwaliteit van de rechtsstelsels van de andere lidstaten. Dit hindert de wederzijdse erkenning van vonnissen en de justitiële samenwerking.

Specifieke problemen:

1. Ontoereikende bescherming tegen **publieke verwijzing naar schuld door rechtshandavings- en justitiële autoriteiten vóór veroordeling**. In verklaringen of officiële beslissingen duiden autoriteiten verdachten of beklaagden soms als schuldig aan voordat een rechter een definitieve uitspraak heeft gedaan.
2. Ontoereikende bescherming van het beginsel dat de **bewijslast op de vervolgende instantie rust en dat elke redelijke twijfel over de schuld in het voordeel van de beklaagde moet zijn**; in het bijzonder **ontoereikende effectieve bescherming in zaken waar de bewijslast bij de verdediging wordt gelegd**.
3. **Ontoereikende bescherming van het recht om niet tegen zichzelf te getuigen, met inbegrip van het recht om niet mee te werken en het recht om te zwijgen**. In de rechtsstelsels van sommige lidstaten kan de uitoefening van het recht om niet tegen zichzelf te getuigen, het recht om niet mee te werken en het recht om te zwijgen als bewijs tegen de verdachte of beklaagde worden gebruikt; vaak bestaan er geen effectieve en ontradende rechtsmiddelen waarop een beroep kan worden gedaan wanneer deze rechten worden geschonden.

4. Ontoereikende bescherming van het **recht op aanwezigheid bij het proces**¹. Wanneer een vonnis wordt gegeven of een beslissing wordt genomen waaruit vrijheidsbeneming kan voortvloeien, moet de beklaagde aanwezig zijn. Niet alle lidstaten voorzien in passende rechtsmiddelen voor wanneer dit recht wordt geschonden.

Op wie hebben de maatregelen betrekking?

De maatregelen kunnen betrekking hebben op alle verdachten en beklaagden in strafprocedures in de EU. Elk jaar vinden in de EU ongeveer 10 miljoen van dergelijke procedures plaats. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft tussen 1 januari 2007 en 31 december 2012 in 26 zaken in tien lidstaten vastgesteld dat het recht om voor onschuldig te worden gehouden, was geschonden.

Waarom is overheidsoptreden noodzakelijk?

Bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld worden op dit moment onvoldoende beschermd. Daardoor wordt het wederzijdse vertrouwen tussen justitiële autoriteiten ondermijnd, en bijgevolg ook de goede werking van de Europese rechtsruimte. Uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens blijkt dat de beginselen en mechanismen ontoereikend zijn om in de praktijk afdoende bescherming te garanderen. Het huidige wetgevingskader zal in de nabije toekomst waarschijnlijk geen verdere veranderingen teweegbrengen.

Als de EU wetgevingsmaatregelen neemt, zullen alle in het Verdrag voorziene EU-verhaalmechanismen beschikbaar zijn om ervoor te zorgen dat de lidstaten het in de EU-wetgeving vervatte recht om voor onschuldig te worden gehouden, eerbiedigen. Sommige lidstaten zullen hun wetgeving moeten wijzigen, zij het volledig in overeenstemming met de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid.

2. SUBSIDIARITEITSANALYSE

Bevorderen van het wederzijdse vertrouwen tussen justitiële autoriteiten: Omdat het vermoeden van onschuld erg belangrijk is voor de goede werking van de Europese ruimte voor strafrecht, heeft de Europese Raad in het programma van Stockholm² de Commissie verzocht maatregelen te nemen op dit gebied.

Verkeer van personen: Personen die betrokken zijn bij een strafprocedure in een andere lidstaat dan hun eigen lidstaat, moeten erop kunnen vertrouwen dat zij worden beschermd door een algemeen Europees recht om voor onschuldig te worden gehouden. Dat recht is in het EU-Handvest opgenomen, maar het Handvest kan enkel in een individuele zaak worden ingeroepen wanneer die de toepassing van het EU-recht door een lidstaat betreft.

Beperkingen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens: Passende bescherming kan niet door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens alleen worden gewaarborgd. Bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld zijn niet recentelijk of uitgebreid behandeld door het Hof (bv. de gevolgen van een schending en de rechtsmiddelen waarop in dat geval een beroep kan worden gedaan). De beroepsprocedure bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens volstaat niet, aangezien het Hof pas achteraf ingrijpt, nadat alle interne rechtsmiddelen zijn uitgeput. Bovendien heeft het te kampen met een grote achterstand.

¹ Behalve in welomschreven uitzonderingen ("verstekvonnissen").

² PB C 115 van 4.5.2010, blz. 1.

3. DOELSTELLINGEN VAN HET EU-OPTREDEN

De **algemene doelstellingen** zijn:

- (1) een hoge bescherming van de procedurele grondrechten in strafprocedures waarborgen;
- (2) het wederzijdse vertrouwen bevorderen en aldus de justitiële samenwerking verbeteren.

De **specifieke doelstellingen** zijn:

- (1) garanderen dat verdachten en beklaagden gedurende de hele strafprocedure voor onschuldig worden gehouden, en als zodanig door de nationale justitiële autoriteiten worden behandeld, totdat hun schuld in rechte is komen vast te staan;
- (2) garanderen dat autoriteiten die betrokken zijn bij justitiële samenwerking en bij de uitvoering van een van een andere lidstaat uitgaande strafrechtelijke sanctie, onderzoeksmaatregel of Europees aanhoudingsbevel, erop kunnen vertrouwen dat de beslissing in de andere lidstaat is genomen met volledige inachtneming van het vermoeden van onschuld.

De **operationele doelstellingen** zijn:

- (1) garanderen dat justitiële autoriteiten verdachten of beklaagden niet als schuldig aanduiden voor een definitieve uitspraak is gedaan;
- (2) garanderen dat het aan de vervolgende instantie is om de schuld van een verdachte of beklaagde te bewijzen en dat elke redelijke twijfel over de schuld in het voordeel van die persoon is;
- (3) garanderen dat het recht van verdachten en beklaagden om niet tegen zichzelf te getuigen, met inbegrip van het recht om niet mee te werken en het recht om te zwijgen, in elke fase van de procedure op passende wijze wordt beschermd;
- (4) garanderen dat het vonnis wordt gegeven in aanwezigheid van de beklaagde, behalve in specifieke gevallen (verstekvonnissen).

4. BELEIDSOPTIES

Er zijn vier beleidsopties overwogen:

- (1) Optie 1 - Het status quo behouden. Er worden geen EU-maatregelen genomen.
- (2) Optie 2 - Optie zonder wetgevingsmaatregelen, met de vaststelling van richtsnoeren en opleiding inzake goede praktijken, het delen van informatie over mogelijke beste praktijken en betere monitoring.
- (3) Optie 3 - Twee opties met wetgevingsmaatregelen:
 - (a) Optie 3a) - **Richtlijn** waarin met betrekking tot de specifieke problemen minimumvoorschriften worden vastgesteld die overeenstemmen met de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, alsook effectieve rechtsmiddelen waarop een beroep kan worden gedaan als de betrokken rechten worden geschonden.
 - (b) Optie 3b) - **Richtlijn** zoals onder optie 3a), maar met minimumvoorschriften die een hogere bescherming garanderen dan de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (behalve voor wat publieke verwijzingen naar schuld door de justitiële autoriteiten betreft, aangezien op dat gebied niet

verder kan worden gegaan dan het beginsel van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens), door uitzonderingen op de algemene beginselen te beperken of zelfs uit te sluiten.

5. EFFECTBEOORDELING

5.1. Doeltreffendheid wat de verwezenlijking van de beleidsdoelstelling betreft

- (1) Optie 1 - Het beschermingsniveau zou niet veranderen en het wederzijdse vertrouwen zou dus evenmin verbeteren.
- (2) Optie 2 - Aangezien geen wetgevingsmaatregelen zouden worden genomen, zouden de lidstaten er slechts in geringe mate toe worden aangezet de problemen aan te pakken.
- (3) Opties 3a) en 3b)
 - (a) Door gemeenschappelijke minimumnormen vast te stellen, zou het wederzijdse vertrouwen worden bevorderd. De justitiële samenwerking zou minder vertraging kennen, de kosten ten gevolge van vertraging zouden dalen en er zouden minder procedures worden afgebroken, minder procedures hoeven te worden overgedaan en minder beroepsprocedures plaatsvinden. Met optie 3b) zou het wederzijdse vertrouwen nog meer worden versterkt.
 - (b) De wetgevingsoptie is afdwingbaar, in tegenstelling tot de opties waarbij het status quo zou worden behouden of waarbij geen wetgevingsmaatregelen zouden worden genomen.
 - (c) Verdachten en beklaagden zouden beschermd worden door minimumnormen inzake het vermoeden van onschuld en zouden een beroep kunnen doen op passende rechtsmiddelen als hun rechten zouden worden geschonden. Onder optie 3b) zouden verdachten en beklaagden hogere minimumnormen genieten.
 - (d) Verdachten en beklaagden zouden gebruik kunnen maken van effectieve verhaalmechanismen indien hun rechten zouden worden geschonden.
 - (e) Er zouden minder gerechtelijke dwalingen plaatsvinden. Hierdoor zouden verdachten en beklaagden, slachtoffers, justitiële autoriteiten, advocaten en gewone burgers een positiever beeld krijgen van justitie. Bovendien zouden de kosten voor de lidstaten ten gevolge van de ontoereikende bescherming van de rechten (de kosten voor interne beroepsprocedures) worden teruggedrongen.

5.2. Sociale impact en de grondrechten

- (1) Optie 1 – Geen verbetering.
- (2) Optie 2 – Bij gebrek aan een handavingsmechanisme zal de mate waarin de lidstaten vooruitgang boeken waarschijnlijk verschillen.
- (3) Opties 3a) en 3b)
 - (a) Verdere verduidelijking van artikel 48 van het EU-Handvest leidt tot betere bescherming van de grondrechten van verdachten en beklaagden.
 - (b) Bij de vervolgende instanties en de justitiële autoriteiten zou geleidelijk aan een cultuuromslag plaatsvinden met betrekking tot de eerbiediging van het recht om voor onschuldig te worden gehouden.

- (c) De invoering van alle aspecten van de opties 3a) en 3b) zou in strijd kunnen zijn met de beginselen van evenredigheid en subsidiariteit.
- (d) Er bestaat het risico dat de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, die voortdurend evolueert, wordt gecodificeerd in een bindend EU-wetgevingsinstrument. Als uit de rechtspraak uiteindelijk een hoger beschermingsniveau volgt, zou de bindende richtlijn waarin het huidige beschermingsniveau is vastgelegd, achterhaald zijn.
- (e) Optie 3b) zou een negatieve impact kunnen hebben op de rechtsbedeling, wanneer de rechten van individuen zodanig zouden worden versterkt dat de efficiëntie van het onderzoek en de vervolging in het gedrang komt.

5.3. Impact op de rechtsstelsels van de lidstaten

- (1) Optie 1 - De stelsels van de lidstaten zouden volgens louter nationale lijnen blijven evolueren, waardoor verschillen zouden blijven bestaan.
- (2) Optie 2 - Deze optie zou een beperkte impact hebben. Er is geen garantie dat er wetgevingshervormingen zouden worden uitgevoerd, aangezien enkel de nationale wetgevers daarover zouden kunnen beslissen.
- (3) Opties 3a) en 3b): Verschillende lidstaten zouden hun wetgeving moeten wijzigen naar gelang het specifieke probleem.

5.4. Financiële en economische impact³

- (1) Optie 1 - Deze optie zou geen onmiddellijke kosten met zich meebrengen. De huidige kosten met betrekking tot procedures bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en beroepsprocedures op nationaal niveau, procedures die worden overgedaan en financiële compensaties ten gevolge van de schending van het recht van een verdachte om voor onschuldig te worden gehouden, zouden echter niet worden teruggedrongen.
- (2) Optie 2 - De kosten voor workshops, opleiding en het delen van beste praktijken worden op minder dan **8 miljoen euro per jaar** geraamd, **per aspect** van het vermoeden van onschuld, met uitzondering van de kosten voor de opstelling van richtsnoeren (daaraan zijn eenmalige kosten ten belope van 47 520 euro verbonden). Als deze optie voor alle vier aspecten zou worden gekozen, zouden de totale kosten door de ontstane synergie dalen.
- (3) Optie 3a) - Op de lange termijn zou de hieronder geraamde financiële impact geleidelijk aan verminderen, naarmate het recht beter wordt geëerbiedigd en er bijgevolg minder een beroep zou worden gedaan op rechtsmiddelen. Aan de opleiding van advocaten, politieagenten en rechterlijke ambtenaren zouden kosten kunnen verbonden zijn. De onderstaande kosten zijn de kosten per jaar, voor alle lidstaten samen.
 - (a) Geen publieke verwijzingen naar schuld - de kosten voor een extra rechtsmiddel (proces overdoen) voor alle lidstaten, met uitzondering van AT, FI, LT, PL en SE, bedragen 240 000 euro. Geen wezenlijke kosten voor andere specifieke rechtsmiddelen (onthefing van de rechter en het recht op schadevergoeding).

³ Bij de beleidsopties 3a) en 3b) zouden de lidstaten een monitoringsysteem moeten invoeren om aan hun verslagleggingsplicht te voldoen en de relevante gegevens te verzamelen. De extra kosten daarvoor worden op **1,3 miljoen euro** per jaar geraamd.

- (b) Bewijslast rust op de vervolgende instantie / elke redelijke twijfel over de schuld is in het voordeel van de beklaagde - de kosten voor een extra rechtsmiddel (proces overdoen) liggen voor alle lidstaten met uitzondering van AT, FR en UK tussen 92 000 en 920 000 euro.
 - (c) Het recht om niet tegen zichzelf te getuigen, met inbegrip van het recht om niet mee te werken en het recht om te zwijgen - het overdoen van een proces als extra rechtsmiddel (waarin momenteel enkel AT, FI, FR en HU voorzien) zou kosten ten belope van 98 000 tot 980 000 euro met zich meebrengen; de niet-toelaatbaarheid van in strijd met dit recht verkregen bewijs zou de kosten met zich meebrengen in verband met de toename van de vervolgingsactiviteit in BE, BG, CY, EE, ES, HR, IE, LT, LV, NL, PL en SE (de kosten worden op 7 500 tot 75 000 euro geraamd).
 - (d) Recht op aanwezigheid bij het proces - de kosten voor een extra rechtsmiddel (proces overdoen) voor BE, BG, HU en LV zouden 523 000 euro bedragen.
- (4) Optie 3b)
- (a) Geen publieke verwijzingen naar schuld – identiek aan optie 3a).
 - (b) Bewijslast rust op de vervolgende instantie / elke redelijke twijfel over de schuld is in het voordeel van de beklaagde - de vervolgingsactiviteit zou toenemen in de lidstaten waar de bewijslast momenteel kan worden omgekeerd (aangezien deze zaken bij optie 3b) beperkt zouden zijn in BE, HR, FR, HU, IE, PT, ES, SE en UK). De kosten in het waarschijnlijke scenario worden op 2,9 miljoen euro geraamd.
 - (c) Het recht om niet tegen zichzelf te getuigen, het recht om niet mee te werken en het recht om te zwijgen - de vervolgingsactiviteit zou toenemen in de lidstaten waar dit recht niet absoluut is (bij optie 3b) zou dit systeem worden afgeschaft in BE, CY, UK, FI, FR, IE, LV, NL en SE). De kosten in het waarschijnlijke scenario worden op 27 miljoen euro geraamd.
 - (d) Recht op aanwezigheid bij het proces - er zouden kosten verbonden zijn aan de extra politieke middelen die nodig zijn om ervoor te zorgen dat een verdachte of beklaagde in persoon aanwezig is bij het proces (daar waar op grond van de huidige wetgeving bij verstek kan worden berecht), en wel in alle lidstaten, met uitzondering van CY, IE en DE. Bespaard worden de kosten in verband met de processen die anders misschien moesten worden overgedaan (als alle personen aanwezig moeten zijn bij het proces, hoeft er geen extra rechtsmiddel meer beschikbaar te zijn voor berechting bij verstek). De totale kosten worden op 5,5 tot 22 miljoen euro geraamd.

6. VERGELIJKING VAN DE OPTIES EN VOORKEURSOPTIE

De voorkeursoptie is een combinatie van **onderdelen van de opties 2, 3a) en 3b)**. Doordat deze optie voor elk aspect van het vermoeden van onschuld **een ander niveau van EU-optreden** omvat, worden **de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid ten volle geëerbiedigd**. Het niveau wordt bepaald op grond van de volgende factoren: (i) impact op de goede werking van de instrumenten voor wederzijdse erkenning - bijzondere aandacht moet uitgaan naar de aspecten die concrete en tastbare rechten creëren voor de burgers, in tegenstelling tot algemene beginselen inzake strafprocesrecht; (ii) voor de aspecten die onvoldoende worden beschermd door de nationale wetgeving en wanneer problemen verder reiken dan de praktische toepassing van deze wetten, is een krachtiger EU-optreden nodig, en

(iii) een krachtiger EU-optreden is vereist voor de aspecten waarvoor uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geen norm volgt die voldoende hoog is in een gemeenschappelijke ruimte voor strafrecht.

- (1) **Geen publieke verwijzingen naar schuld - optie 3a), maar zonder specifiek rechtsmiddel**, aangezien de wetgevingssituatie in de lidstaten aanvaardbaar is en dit aspect slechts in mindere mate verband houdt met de werking van de Europese rechtsruimte.
- (2) **Bewijslast rust op de vervolgende instantie en elke redelijke twijfel over de schuld is in het voordeel van de beklaagde – optie 3a), maar zonder specifiek rechtsmiddel**, aangezien de wetgeving van de lidstaten dit aspect al voldoende beschermt.
- (3) **Het recht om niet tegen zichzelf te getuigen, het recht om niet mee te werken en het recht om te zwijgen – combinatie van de opties 3a) en 3b)**:
 - de algemene beginselen die voortvloeien uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastleggen alsook een specifiek rechtsmiddel voor wanneer deze rechten worden geschonden, namelijk niet-toelaatbaarheid van bewijs (optie 3a));
 - op basis van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens afwijkingen toestaan van het recht om niet mee te werken (optie 3a));
 - niet toestaan dat uit de uitoefening van deze rechten nadelige conclusies worden getrokken (optie 3b));
- (4) **Recht op aanwezigheid bij het proces – optie 3a)**, met de vaststelling van een specifiek rechtsmiddel (proces overdoen).
- (5) Horizontaal: ter ondersteuning van de uitvoering zouden horizontale maatregelen inzake **monitoring, evaluatie en opleiding** worden vastgesteld (onderdelen van optie 2).

Aangezien er onvoldoende betrouwbare gegevens zijn, worden de cijfers met het nodige voorbehoud gegeven. Alle lidstaten zouden worden beïnvloed, maar wel in uiteenlopende mate. In het meest waarschijnlijke scenario zouden de kosten van de voorkeursoptie de volgende zijn:

- de twee eerste aspecten van het vermoeden van onschuld zouden geen kosten met zich meebrengen (behalve voor opleiding, evaluatie en monitoring);
- de kosten met betrekking tot het verbod om uit het zwijgen van een persoon conclusies te trekken, zouden in totaal 27 miljoen euro per jaar bedragen voor negen lidstaten samen;
- de kosten met betrekking tot de niet-toelaatbaarheid van bewijs dat in strijd met het recht om niet mee te werken is verkregen, worden op 7 500 tot 75 000 euro per jaar geraamd, voor twaalf lidstaten samen;
- de kosten met betrekking tot het recht om bij het proces aanwezig te zijn, worden geraamd op 523 000 euro per jaar voor vier lidstaten samen;
- de extra kosten ten belope van ongeveer 1,3 miljoen euro per jaar voor het monitoringsysteem en de verslagleggingsplicht waaraan de lidstaten moeten voldoen, zijn niet inbegrepen.

De totale (*minimale/maximale*⁴) kosten per lidstaat: **AT** 305 164, **BE** 1 847 230 / 1 851 762, **BG** 126 521 / 126 985, **HR** 127 099 / 128 386, **CY** 266 173 / 267 655, **CZ** 158 698, **EE** 56 703 / 56 983, **FI** 640 664, **FR** 8 783 153, **DE** 6 630 288, **EL** 190 790, **HU** 231 851, **IE** 590 601 / 592 155, **IT** 480 388, **LV** 281 997, **LT** 93 657 / 94 047, **LX** 207 765 / 208 203, **MT** 82 850, **NL** 6 590 604 / 6 599 749, **PL** 373 953 / 382 782, **PT** 226 718, **RO** 144 338, **SK** 961 808, **SI** 133 248, **ES** 643 779 / 668 089, **SE** 1 589 620 / 1 591 443, **UK** 9 664 550 / 9 678 626.

7. MONITORING EN EVALUATIE

De voorkeursoptie zal slechts een relatief beperkt aantal verplichtingen voor de lidstaten met zich meebrengen (die in zekere mate zullen overeenstemmen met de verplichtingen die het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens oplegt en de constitutionele en wettelijke verplichtingen die in vele lidstaten van kracht zijn). Een termijn van achttien maanden zou voor de lidstaten voldoende moeten zijn om hun nationale wetten en praktijk waar nodig te wijzigen.

In de richtlijn zal worden bepaald dat de lidstaten verslag moeten uitbrengen over de effectieve uitvoering van de wetgevings- of andere maatregelen. De lidstaten moet worden verzocht om met het oog daarop betrouwbare gegevens te verzamelen die als input kunnen dienen. Op dit moment ontbreken dergelijke gegevens.

De Commissie is van plan om, wanneer de uitvoering van het instrument 3-5 jaar is gevorderd, door middel van specifiek empirisch onderzoek na te gaan hoe doeltreffend het voorstel is⁵. Hierbij zal het accent liggen op het verzamelen van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. Aan de hand van de verzamelde gegevens zal de Commissie de naleving door de lidstaten beter kunnen evalueren dan mogelijk was met de middelen die voorheen beschikbaar waren.

⁴ Niet voor elke lidstaat worden minimale en maximale kosten vermeld, aangezien sommige lidstaten bepaalde maatregelen al toepassen en de nieuwe maatregelen in dat geval geen invloed zouden hebben.

⁵ PB C 291 van 4.12.2009, blz. 1.